

Ohranitev barjanskih oken in kraških kalov s pomočjo evropskega projekta LOKNA

Na južnem obrobju Ljubljanskega barja se ob robovih vršajev pojavljajo tako imenovana barjanska okna ali retja. Njihov nastanek je posledica vodnega pritiska v vodonosnih plasteh. To so izviri v obliki krožnih kotanj, pogosto podobni večjim lužam ovalne oblike, zaradi česar so jih domačini poimenovali »okna«. Ti izviri predstavljajo pomembno geomorfološko naravno dediščino, ki jo v Sloveniji in tudi v širšem prostoru zelo redko srečamo. V 19. stoletju so bila barjanska okna številčnejša, bilo pa je tudi nekaj večjih, podobnih malim jezercem. Zaradi osuševanja Barja, gradnje melioracijskih jarkov, črpališč pitne vode v Borovniškem in Iškem vršaju, pa tudi zaradi nekaterih sušnejših let, so številna izginila, saj so naštetih vzroki povzročili znižanje gladine podzemne vode. Danes so prisotni samo še večji izviri.

V preteklosti so imela barjanska okna širši pomen, saj so bila bistveno bolj vodnata kot danes. O njih je pisal že Valvazor, podrobneje jih je raziskoval Karel Dežman, kustos Deželnega muzeja, ki konec 19. stoletja našel ostanke Ižanskih kolišč.

Z vidika nastanka so kraški kali povsem drugačen pojav, saj so deloma posledica kopičenja vode na neprepustni glineni podlagi, še bolj pa človekove dejavnosti. Na krasu so kali pomemben vir vode, še posebej so pomemben vir pitne vode za ljudi in za živino, za namakanje polj in gašenje požarov. Nekdaj so jih varovali kot največji zaklad, sedaj pa je njihova vloga s spremembami v načinu življenja in kmetovanja za ljudi vse manjša, kali so zapuščeni, zaraščeni in presahli, obenem pa, podobno kot barjanska okna, tudi občasna odlagališča smeti, ob katerih najbolj uspevajo tujerodne invazivne rastline.

Da bi preprečili nadaljnjo degradacijo teh dragocenih vodnih biotopov, so slovenski in hrvaški partnerji na Operativni program teritorialnega sodelovanja med Slovenijo in Hrvaško 2007-2013 prijaviли projekt z naslovom *LOKNA- ohranitev in promocija vodnih biotopov: kali in barjanska okna za prihodnost*.

Projekt je bil odobren, v njem pa kot partnerji sodelujejo Javna ustanova Priroda iz Reke (Primorsko -Goranska županja), občina Krk na otoku Krku, Krajinski park Ljubljansko barje in Geodetski inštitut Slovenije iz Ljubljane. V 15 mesecih trajanja projekta bo po skupni metodologiji izvedena inventarizacija barjanskih oken na Ljubljanskem barju in kalov na otoku Krku ter popisana flora in favna v in okoli njih. Na ta način bo dodatno utemeljen njihov pomen življenjskega prostora za mnoge rastlinske in živalske vrste. Na podlagi popisa stanja bodo tako na teh vodnih telesih izvedena sanacijska dela (predvsem čiščenje odpadkov), tri okna in trije kali pa bodo urejeni in označeni za obisk ter povezani z učno potjo. Vsi podatki o oknih in kalih bodo vneseni v interaktivno podatkovno bazo in prikazani na interaktivnem prostorskem portalu, ki bo na razpolago nadaljnjim raziskovalcem in drugim uporabnikom. Promocija je pomemben del projektnih aktivnosti, saj želijo partnerji doseči boljšo prepoznavnost teh naravnih fenomenov, predvsem pa poudariti njihov pomen tako za ljudi kot za naravo. Boljše poznavanje vodi do večjega razumevanja in spremembe odnosa in obnašanja do naravne dediščine, kar je tudi temeljni namen projekta.

Ciljne skupine so predvsem domačini in mladina, za katere bodo organizirane tudi delavnice in zaključna ekskurzija- otroci z barja bodo obiskali otok Krk, otočani pa Ljubljansko barje. Ob otvoritvi učnih poti na Ljubljanskem barju in na Krku bo na ogled tudi razstava fotografij, ki bodo nastale ob terenskem raziskovanju oken in kalov.

Barbara Zupanc
Krajinski park Ljubljansko barje

Slike:

1. Enžutovo retje pri Paku je ograjeno, da bi preprečili odlagane odpadkov. Barjanska okna niso prepoznana kot naravna posebnost, zato so številna zasuta z gradbenimi odpadki in drugim materialom.
2. Mereke pri Iški Loki so skupina barjanskih oken, kjer je na pomlad najti mreste številnih vrst dvoživk.
3. Kal Kolutovica na Krku, kjer kalom pravijo lokve- iz kombinacije besed lokev in okna tudi akronim projekta LOKNA.